لاندای شیعرو ژیانی ژنانی پەشتون ... ڕانانی/ سەدیق سەعید ڕواندزی

بەشێکی زۆر لە خوێنەرانی کورد، ئاشنایەتییەکی باشیان لەبارەی ئەدەبی نەتەوەی ئەفغان هەیە،بە تایبەتیش لە ڕێگەی خوێنەوەی ڕۆمانەکانی خالید حوسێنی و ڕۆمانووسەکانی تر. کە هەمیشە لە ڕۆمانەکانیاندا، ئازارو مەینەتی ئەو گەلە و ئەونیشتمانە دەخەنە ڕوو، کە شەڕو ئاشووب و خوێن، بەشێکن لە مێژووەکەی.وەلێ ئەمجارەیان لە ڕێگەی شیعرەوە ئازاری ئەفغانییەکان و خەون و هیواکانیان دەبینین.کتێبی(لاندای شیعرو ژیانی ژنانی پەشتون) بژاردەیەکە لە شیعری پەشتونەکان، لەنێویشیاندا ڕەگەزی مێ. پەشتونەکان، کە زۆربەی دانیشتووانی ئەو وڵاتە پێکدێنن، کولتوورو پاشخانی کۆمەڵایەتی و فەرهەنگی تایبەت بە خۆیان هەیە و تاڕادەیەکی زۆر نەتەوەیەکی داخراو،نەریتخوازو ئایینین کە پارێزگاریی لە نۆڕمە کۆمەڵایەتی وخێزانی و پەروەردەییەکانی خۆیان دەکەن.هەمیشەش بە هۆی شەڕە یەك لە دوای یەکەکانەوە، ڕووبەڕووی کۆچکردن و نەهەماتی و ئازاری زۆر بوونەتەوە. ئەم کتێبە کە لە شێوەی نامیلکەیەکدایە، بژاردەیەکە لە شیعری ژنانی پەشتون کە وێرای ئەوەی لە جەنگدا ژیاون، بەڵام خەونی گەورەیان هەیە.

کاتێ ئەو شیعرانە دەخوێنینەوە، درك بەوە دەکەین کە پەشتونەکان چەند ژیاندۆستانە دەڕواننە ژیان و چەندیش خاك و نیشتمانی خۆیان خۆشدەوێت، ئەگەرچی هیچ کاتێکیش نەیانتوانیوە بە ئاسوودەیی هەناسەیەکی ئارامی تیادا هەڵمژن.ژنانی پەشتون لە شیعرەکانیاندا، ژیان بە جۆرێکی دیکە دەبینن. ئەگەرچی ژنانی پەشتون وەك هەر ژنانێکی دیکەی خۆرهەڵات، لە ژێر ستەمی پیاوسالاری و نێر سالاری دانەوخۆشەویستی و سەربەستییان نییە، بەڵام لە شیعردا وێنای جیهانێکی دیکە دەنەخشێنن. ئەم شیعرانە بە زمانێکی سادە نووسراون وەلێ لە وێنەی هونەری و دەربڕینی شیعریدا ، شیعرەکان هێندە جوان و سەرنج ڕاکێشن کە خوێنەوەیان چێژێکی زۆر بە خوێنەر دەبەخشێت.ئەو شیعرانە بە شێکی زۆریان لە سەروبەندی داگیرکردنی ئەفغانستان لەلایەن سوپای سۆڤیەتەوە لە کۆتایی هەفتاکانی سەدەی ڕابردوو

نووسراون. بۆیە بەشێکییان ڕەنگدانەوەی ئەو واقیعە سیاسییەی ئەو کاتن وژنانی پەشتون بە شیعرهانی ڕۆڵەکانیان دەدەن کە بەرگری لە خاك و نیشتمانییان بکەن.

تەنانەت ئەوان خۆشەویستی نیشتمان لە ئاست خۆشەویستی کۆرپەکانیان دەبینن و خۆڕاگرن لەوەی کە کوڕەکانیان لە پێناو خاکدا خوێنیان بڕێژن. وەك ئەوەی لە شیعرێکدا دەڵێن:_

کوڕەکەم ئەگەر شەڕەکە جێبێڵی..

نەفرەت لەو شیرەش دەکەم کەلە سینەمدایە..

ژنانی پەشتون، کوڕەکانیان دەخەنە ژێر بەرپرسیاریەتییەکی ئەخلاقی و مێژوویی گەورە، کە ئەویش خۆبەختکارییە لە پێناو ئازادی و سەربەستیدا.دایکێك ئامادەیە نەفرەت لەو شیرەش بکات کە کوڕەکەی پێ گۆشکراوە ئەگەر هاتوو شەڕەکە جێبێڵێت. بەڵکو دەبێ تا دوا چرکە لە سەنگەردا بێت.

ناکرێ نیشتمان لە ژێر چەپۆکی داگیر کەران دابێت و ڕۆڵەکانی ئەوانیش بەرگری نەکەن. ژنانی پەشتون، شیعر دەکەنە هاندەرێك بۆ بەرزکردنەوەی گیانی بەرگری و خۆڕاگری نەوەکانیان.ئەوان چونکە هەمیشە هاوشێوەی ئێمەی کورد لە ژێر ستەمی داگیرکاری و چەوسانەوەی سیاسیدا ژیاون، ئیدی لە بەهاو نرخی ئازادی دەگەن. بۆیە ژیانی بێ ئازادییان بەلاوە، ژیانێکی بێ نرخە لەو سۆنگەیەشەوە، هانی کوڕەکانیان دەدەن کە لە پێناو ئازادیدا گیانی خۆیان بەخت بکەن. ژنێکی دیکەی پەشتون لە شیعرێکی دیکەدا، بەهەمان شێوەی ئەوانی تر لەبارەی بەرگریکردن لە خاکەوە دەڵێت:_

ئەگەر برینەکەت لە سینگت نەبوو.

گرنگیت پێ نادەم..

تەنانەت ئەگەر پشتت ببێت بە بێژینگ…

بێگومان لە شەڕو بەرگریدا، ڕێسایەك هەیە کە پێکانی سینگ دەکەنە نیشانە و گەواهی شەڕکردنەکە. بەومانایەی ئەگەر گوللەکە بەرسینگی کەوتبوو، ئەوا لە سەنگەری پێشەوە و ڕووی لە دوژمنەکەی بووە، بەڵام ئەگەر پێکانەکە لە پشتی بوو، ئەوا مانای وایە هەڵاتووە و بەرگری نەکردووە.بۆیە شاعیر دەبێ دڵنیا بێت لەوەی کە برینەکە و پێکانەکە لە سنگییەتی.بەوشێوەیە ژنانی پەشتون، گیانی خۆڕاگری و بەرگری لە ڕێگەی شیعرەوە دەڕوێنن و شیعر دەکەن چەکێکی دیکەی بەرەنگاربوونەوەی دوژمنەکانیان.

بێگومان وە نەبێت کە ژنانی پەشتون خەیاڵی شیعرییان هەر تەنها لای

چەك و بەرگری و سەنگەرەکانی شەڕ بێت، بە پێچەوانەوە بەڵکو لەنێو ئەو هەموو نەهامەتی و مالوێرانییەشدا، هێشتا خەیالییان لای عشق و خۆشەویستیشە. ئەگەرچی بۆ ئەوان قەدەغەیە و لەڕوانگەی پەشتونەکانەوە ژنان مافێکی ئەو تۆیان نییە، چونکە پێکهاتەیەکی نەریتخوازن. وەلێ کاتێ سەرنج لەو شیعرانەدەدەین، ئەوا وەك خوێنەرێك دەیان وێنەی شیعری جوان ودەربڕینی ڕۆمانسییانە دەبینین کە گوزارشت لە خەیاڵی شیعری ژنانی پەشتون دەکات. بۆنموونە لەشیعرێکدا ژنێکی پەشتون دەڵێت:_

خودایە دەتوانی لە ئێستاوە کوێرم بکەی…
خۆشەویستەکەم ڕۆیشتووەو نامەوێ..
ڕوخساری کەسی تر ببینم..

شاعیر،وێنەی هەموو دنیا لە ڕوخساری خۆشەویستەکەی دەبینێت. ئەو بە ئەندازەیەك عاشقی خۆشەویستەکەی بووە، کە دنیا تەنها لە بوونی ئەودا ببینێت. ڕۆشنایی چاوەکانی ئەو، گلێنەکانی نین، بەڵکو ڕوخساری خۆشەویستەکەیەتی، خۆشەویستیی لێرەدا سەرچاوەی ڕووناکی و بینینە، کاتێکیش بەهەر هۆکارێکەوە بێت خۆشەویستەکەی لە دەست دەدات، ئیدی بە بڕوای ئەو دنیا کۆتایی هاتووە، بۆیە نایەوێت ڕوخساری کەسی تر ببینێت.بەدەربڕینێکی تر، لای شاعیر کوێربوون ئەوە نییە چاوەکانت لە دەست بدەی، بەڵکو ئەوەیە ئیدی خۆشەویستەکەت نەبینیتەوە، بۆیە شاعیر بۆ باکانە نزا دەکات خودا کوێری بکات. چونکە ئەو چیتر ئامادە نییە بە چاوانێك دنیا ببینێت کە ئیدی ڕوخساری خۆشەویستەکەی پێ نابینێت. زۆر نموونەی دیکەی وێنەی جوانی شیعری لەو نامیلکەیەدا هەن. بۆنموونە شاعیرێکی تر دەڵێت:_

ڕوخسارت گوڵێکە..چاوەکانیشت دوومڵم..
دووچار ماوم..ببم بە پەپوولە..یان ببم بە کرمی ئاوریشم..

لەڕاستیدا، کاتێ خوێنەر شیعری ژنانی پەشتون دەخوێنێتەوە، سەرسام دەبێت لەو هەموو جوانییەی لە شیعرەکانیاندا هەیە. زمانێك سادە وەلێ پڕ لە قوڵایی. خەیاڵی ژنانی پەشتون لە شیعردا، خەیاڵێکی هێندە جوانە، هەموو ناشرینییەکانی ژیان و شەڕو ئاشوبی ئەفغانییەکان لە بیر دەباتەوە. خوێنەر کە ئەو شیعرانە دەبینێت، دەگاتە ئەو ڕاستییەی کە ئەگەر شەڕ تا بەر دەرگای ماڵەکانیشمان بێت، هێشتا دەشێ لە کلاوە ڕۆژنەیەکی بچووکەوە جوانییەکانی ژیان ببینین. ژنانی پەشتون لەنێو ئەو هەموو شەڕو ناشرینییەدا، شیعرێك دەنووسن، لێوان لێو لە جوانی و ئومێد.

ئەو ژنانە چەند خەمەکانیان گەورە بێت، چەند ژیان نائومێدیان

بکات و تەنگییان پێ هەڵچنێ، چەند ڕۆڵەکانیان لە شەڕدا لەدەست بدەن، هێشتا بە ئاواتەوە دەژین و ژیان بە جۆرێکی دیکە دەبینن.ئەوان سوهراپ وتەنی لەدوای هەر کارەساتێك، چاوەکانیان دەشۆن بۆ ئەوەی بە جۆرێکی دیکە ژیان ببینن. ئەگەر وانەکەن، بێگومان ناتوانن ئەو شیعرانە بنووسن. زۆر شیعری دیکەی جوانتریش لەنێو ئەو کتێبەدا هەن، کە هیوادارم خوێنەران بیخوێننەوە و چێژی لێ وەربگرن.دواجار کاتێ بەراوردی دنیابینی ژنانی پەشتون،بەدنیابینی بە شێکی زۆر لە ژنی کورد دەکەی،تێدەگەی کە شیعر لای ژنانی پەشتون، چ پەیامێك و مانایەکی جوانی هەیە. بەپێچەوانەی بەشێکی زۆری ئەو ژنانەی لە نێو ئێمەدا شیعر دەنووسن کە بەداخەوە هەر تەنها کروزانەوە و نوزانەوەیە.لە داهاتوودا بەدرێژی ئەو بەراوردکارییە دەکەین. لەکۆتاییدا دەست خۆشانە لەناوەندی ئەندێشە و وەرگێڕی شیعرەکانیش دەکەم، کە بە ڕاستی کتێبێکییان هەڵبژاردووە بۆ وەرگێڕان، شایەنی خوێنەوە و چێژ لێوەرگرتنە..

*پەراوێز:ناوی کتێب/ لاندای ژیان و شیعری ژنانی پەشتون/ نووسینی(سەعید بەهوەدین مەجروح)/وەرگێڕانی(توانا حەمە نوری) /بڵاوکراوەی ناوەندی ئەندێشە 2018…..